एकाइ ५ · मानव अधिकार

थप चुनौतीपूर्ण अभ्यास प्रश्न

पूर्णाङ्क ४२

उत्तर छुट्टै कागजमा लेख्नुहोस्।

१ दुई शब्दको क्रियापद [३]

गाढा अक्षरको क्रियापद कुन कालको हो, लेखी त्यो कुन अंशले बताएको छ, देखाउनुहोस्। प्रत्येकको ०.५ अङ्क छ।

क. म हरेक बिहान कार्यालय **जाँदै थिएँ**।
ख. बुबाले मेरो जन्मदर्ता **गराउनुभएको छ**।
ग. हजुरआमा अहिले रेडियो **सुन्दै हुनुहुन्छ**।
घ. आमाले नागरिकता हिजो नै **लिनुभएको थियो**।
ङ. भाइ अर्को वर्ष मत **दिने छ**।
च. बहिनी सधैँ बिहान **पढ्छे**।

२ काल बदल्दा तीन जाँच [४]

तलको अनुच्छेदलाई पहिले भूत कालमा (‘आज’ को सट्टा ‘हिजो’), त्यसपछि भविष्यत् कालमा (‘आज’ को सट्टा ‘भोलि’) लेख्नुहोस्। कर्तामा ‘ले’ चाहिने ठाउँ पनि मिलाउनुहोस्। प्रत्येक अनुच्छेदको २ अङ्क छ।

आज म नागरिकता लिन जान्छु। तिमी मेरो फारम भर्छौ। दिदी मसँग जान्छिन्। अधिकारीहरू कागज जाँच्छन्।

३ छातामुनि शब्द [३]

तलका शब्दलाई ठिक समावेशक शब्दमुनि राखी कापीमा तालिका बनाउनुहोस्। चारओटा समावेशक शब्द आफैँ पत्ता लगाउनुहोस्। अनि ‘मानव’ समावेशक हो कि समावेश्य, निबन्धको आठौँ अनुच्छेदका आधारमा भन्नुहोस्। तालिकाका चार समूहको ०.५ र अन्तिम प्रश्नको १ अङ्क छ।

शिशिर, कोदो, नेपाली, नागरिकता, चेपाङ, वसन्त, मकै, जन्मदर्ता, वर्षा, गुरुङ, चामल, मतदाता परिचयपत्र

४ कुन खम्बा हल्लियो? [३]

बाल अधिकारका चार खम्बा हुन्: बाँच्न पाउने, विकास, संरक्षण र सहभागिता। तलका घटनामा बालबालिकाको कुन खम्बाको अधिकार कुण्ठित भएको छ, कारणसहित लेख्नुहोस्। अनि त्यस अवस्थामा के गर्न सकिन्छ, एउटा उपाय लेख्नुहोस्। प्रत्येकको १ अङ्क छ।

क. तेह्र वर्षकी मनिषालाई घरको काम धेरै भएकाले विद्यालय जान दिइँदैन।
ख. विद्यालयको खेल मैदान कसरी प्रयोग गर्ने भन्ने बैठकमा विद्यार्थीको कुरा सुनिँदैन।
ग. ग्यारेजमा बाह्र वर्षको बालकलाई भारी काम लगाएर कुटिन्छ।

५ आत्मपरकबाट वस्तुपरक [३]

तलको अनुच्छेद आत्मपरक शैलीमा छ। ‘म’ र भावना हटाई त्यसैका तथ्य राखेर वस्तुपरक शैलीमा लेख्नुहोस्। अनि आत्मपरक शैली चिनाउने कुनै तीन शब्द वा पदावली टिप्नुहोस्।

मलाई अहिले पनि सम्झना छ, सोह्र वर्ष पुगेपछि म बाबुसँग जिल्ला प्रशासन कार्यालय गएँ। मेरो हातमा नागरिकता परेको क्षणमा खुसीले म गदगद भएँ। मैले बुझेसम्म नागरिकता नेपाली हुनुको पहिचान हो। जन्मदर्ता ३५ दिनभित्र गर्नुपर्छ रे।

६ अपठित गद्यांश [५]

दिइएको गद्यांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस्।

दुई खुड्किला

कक्षा सातको विद्यार्थी युगिन ह्विलचेयर चलाउँछ। उसको विद्यालयको ढोकामा दुई खुड्किला छन्। हरेक बिहान दुई जना साथीले ह्विलचेयर उचालेर उसलाई भित्र पुऱ्याउँछन्। सबैले उनीहरूको प्रशंसा गर्छन्, र प्रधानाध्यापकले सभामा 'दयालु साथी' भनेर ताली बजाउन लगाउनुहुन्छ।

युगिनलाई भने त्यो ताली मन पर्दैन। एक दिन दुवै साथी बिरामी भए, र ऊ बाहिरै बस्नुपऱ्यो। त्यस साँझ उसले आफ्नो कापीमा लेख्यो, 'अरूको दया मिल्दा म भित्र पुग्छु नमिल्दा बाहिरै रहन्छु। मेरो पढाइ अरूको मन लाग्नु नलाग्नुमा भर पर्नु हुँदैन।'

उसले त्यो कुरा बाल क्लबको बैठकमा भन्यो। क्लबका सदस्यले वडा कार्यालयमा निवेदन दिए। दुई महिनापछि ढोकामा भिरालो बाटो बन्यो। बिहान युगिन आफैँ भित्र पस्यो। यसपालि कसैले ताली बजाएन। युगिन भने एक्लै मुसुक्क हाँस्यो।

क. साथीहरूको सहयोग राम्रो हुँदाहुँदै पनि युगिनलाई ताली किन मन परेन?

ख. 'अरूको मन लाग्नु नलाग्नुमा भर पर्नु हुँदैन' भन्नुको आशय लेख्नुहोस्।

ग. बाल अधिकारका चार खम्बामध्ये युगिनको बाल क्लबको कामले कुन खम्बा देखाउँछ?

घ. गद्यांशको अन्तिम अनुच्छेदका दुईओटा क्रियापदलाई भविष्यत् कालमा बदल्नुहोस्।

ङ. 'मानव अधिकार' निबन्धका 'म' ले सेवालाई दया होइन, अधिकार भनेर बुझेको कुरा यो घटनासँग कसरी मिल्छ?

७ त्रुटि पहिचान र सुधार [४]

तलको अनुच्छेदमा 'ब', 'व' र 'ओ' का आठओटा त्रुटि छन्। तिनलाई पहिचान गरी अनुच्छेद शुद्ध पारेर लेख्नुहोस्। प्रत्येक सुधारको ०.५ अङ्क छ।

गत बर्ष हाम्रो बडामा एक जना बैज्ञानिक आउनुभयो। उहाँले वृक्ष रोप्ने कुरा गर्नुभयो। त्यही दिन वतास चलेकाले धुँबा उड्यो। बकिलले मानव अधिकारबारे बार्ता दिनुभयो। वर्तमान समयमा बिजुली र वोखती दुवै गाउँमा छन्।

८ भाव विस्तार [४]

दिइएको भनाइको भाव विस्तार गर्नुहोस्।

अधिकार र कर्तव्य एउटै सिक्काका दुई पाटा हुन्।

९ आत्मपरक निबन्ध [५]

दिइएका सर्त पूरा गरी 'मेरो नाम' शीर्षकमा आत्मपरक निबन्ध लेख्नुहोस्।

सर्त: लगभग एक सय पचास शब्द; तीनओटा अनुच्छेद; पहिलो अनुच्छेदमा बितेको कुरा (भूत काल), दोस्रोमा अहिलेको कुरा (वर्तमान काल), तेस्रोमा आफ्नो अठोट (भविष्यत् काल); आफ्नो नामलाई जन्मदर्ता र अधिकारसँग जोड्ने; 'म' को भावना राख्ने।

१० तर्क र प्रतितर्क [४]

दिइएको भनाइको पक्षमा एउटा तर्क र विपक्षमा एउटा प्रतितर्क दिई आफ्नो निष्कर्ष लेख्नुहोस्।

"कर्तव्य पूरा नगर्नेलाई अधिकार दिनु हुँदैन।"

११ सोच्नुहोस् [४]

तर्कसहित उत्तर लेख्नुहोस्।

निबन्धको 'म' ले कानुनका कुरा भन्दा 'मैले बुझेसम्म', 'सुनिन्छ', 'रे' जस्ता शब्द प्रयोग गरेको छ। लेखकले यो विषय पक्का जानकारी दिने वस्तुपरक निबन्धमा नलेखी साधारण नागरिकको मुखबाट किन भनाएका होलान्? पाठक विद्यार्थीलाई यसले के फाइदा र के जोखिम हुन सक्छ?

१२ क्रियाकलाप: हाम्रो घरका कागज (अङ्क नदिइने)

परिवारका सदस्यसँग सोधेर उनीहरूका कागज कहिले र कहाँबाट बने, पत्ता लगाउनुहोस् र कापीमा तलको जस्तो तालिका भर्नुहोस्। कागजका नम्बर नलेख्नुहोस्।

कागज	कसको	कुन उमेरमा बनेको	कुन कार्यालयबाट	यसले कुन अधिकार वा सेवामा सघाउँछ
जन्मदर्ता				
नागरिकता				
मतदाता परिचयपत्र				